

- چهارشنبه ۳۱ مرداد ۱۴۰۳**
- سال هفدهم - شماره ۲۹۲۶**

۶

الوند شاه‌نشین زیست‌بوم

سپهرغرب، گروه زیست‌بوم - طاهره ترابی‌مهوش؛ در گفت‌وگو با کارشناس ارشد اکوتوریسم مشخص شد؛ الوند بنا به داشتن ظرفیت‌های تاریخی و طبیعی، زیست‌بوم شاه‌نشین حیات وحش و پوشش گیاهی است.

زاگرس، الوند است. این کوه که خود به رشته‌کوه بدل شده و چند قله دارد شهر همدان را به دو بخش شمالی و جنوبی تقسیم کرده است.

جالب‌تر اینکه در زیان پهلوی و در کتاب‌های تاریخی این رشته‌کوه با نام ارونـد معروف بوده و در اوستا نیز از آن به نام آن اتورونت یاد شده حال آنکه معنای الوند در تاریخ و زبان‌شناسی یعنی رونده به آن چیزی گفته می‌شود که در یک مسیر پیشرفت و رشد قرار دارد.

جالب‌تر اینکه کوهستان الوند در همدان در رأس یک مثلث زیست‌محیطی مهم قرار دارد و در کنار آن دو حوضه آبریز «کرخه و هورالعظیم در خوزستان» و «قره‌چای» واقع شده که به دریاچه کویر مرکزی ایران ختم می‌شود؛ می‌توان گفت کوهستان الوند موقعیت زیست‌محیطی بسیار حساسی در غرب ایران به خود اختصاص داده؛ بنابراین پرداختن به زیست‌بوم آن خالی از لطف نیست.

در این شماره از صفحه زیست‌بوم برآن شدیم تا با دانش‌آموخته کارشناسی ارشد اکوتوریسم گفت‌وگویی ترتیب دهیم که در ادامه می‌خوانید؛ محمد سوزنچی با بیان اینکه الوند را نباید تنها نماد ملی قلمداد کرد بلکه تاریخ نشان می‌دهد تنها متعلق به ایران حال حاضر نیست و مربوط به ایران باستان است افزود؛ ایرانی باستانی که درخصوص عظمت آن باید گفت در دوره باستان تنها سه کشور ایران، یونان و چین حاکمان اصلی سرزمین‌های کره زمین بودند؛ حال درنظر بگیرید که در آن دوران الوند پایتخت ایران باستان بوده؛ بنابراین باید به این نکته توجه داشت که ارزش

تاریخی الوند در این محدوده است.

وی ادامه داد: تعدادی آثار تاریخی که در داخل الوند وجود دارد که در گزاره‌های تاریخی مختلف یعنی از حدود سه هزار سال پیش تا به امروز، ما

آن‌ها را در بدنه الوند مشاهده می‌کنیم، از راه شاهی گرفته تا کتیبه گنچنامه یا سنگ‌نگاره‌هایی که در بالای قله‌ها وجود دارد.

این دانش‌آموخته کارشناسی ارشد اکوتوریسم با تأکید بر اینکه بحث تواریخ مختلف و افسانه‌هایی که به الوند متصل است نیز خود مؤید جایگاه این داشته تاریخی و طبیعی در سطح بین‌الملل است اذعان کرد؛ آنچه درخصوص تاریخ الوند مطرح شده همگی مستند بوده و هیچ‌کدام ذهنی ایجاد نشده. از جنگ مسلمان‌ها با ساسانیان گرفته تا جنگ نهاوند که پشت کوهستان الوند اتفاق افتاده و یا جنگ نادر که همگی دارای تاریخ مشخص هستند.

سوزنچی خاطرنشان کرد: یعنی وقتی الوند را روی صفحه تاریخ بگذاریم خواهیم دید که نام آن در روزبه‌روز این صفحات مطرح بوده و هست. وی با بیان اینکه الوند را نباید تنها یک کوه و چندقله بدانیم بلکه رشته‌کوهی است که جریان آبی زیستی با خودش به همراه دارد؛ یعنی تا دشت‌های قهاوند، اسدآباد و ملایر در دایره الوند قرار گرفته، ابراز کرد؛ به این کوه، هزارچشمه می‌گویند، در تاریخ عنوان‌شده هروقت از این کوهستان عبور کردی لازم به بردن آب نیست چراکه در فاصله کمتر از هزار تا دو هزارمتری در مسیرهای مختلف با چشمه برخورد خواهید کرد، چشمه‌های آبی که از سه هزار پیش تاکنون هیچ‌گاه خاموش نشده و حتی به داد بهران بی‌آبی همدان در دو سال قبل هم رسیده‌اند.

وی با اشاره به اینکه ارزش زیستی این کوه مشهور و تأثیرگذار از نظر طبیعی مرتبط با جریان آبی است که آنجا وجود دارد زیرا هرجا که آب باشد، آباد خواهد بود. اذعان کرد؛ بنا به جریان

آب در این کوهستان با تنوع بالایی از پوشش گیاهی مواجهیم به طوری که همین ظرفیت دانشمندی همچون بوعلی سینا را به مدت ۱۲ سال در این دیار ماندگار کرد.

این کارشناس محیط زیست با اشاره به اینکه حدود دو هزار گونه گیاهان دارویی این کوهستان ثبت ملی شده اذعان کرد؛ به دیگر سخن می‌توان گفت ما در این زیست‌بوم رکورددار تنوع گیاهان دارویی با بالاترین درجه اسانس هستیم. سوزنچی با بیان اینکه در حوزه حیات وحش جانوری این خطه نیز باید بگوییم محل گذار طبیعت جانوری است و در کشور تنها چند محل گذار داریم خاطرنشان کرد؛ در اهمیت این مسئله باید بگوییم که ما در جریان زیستی جانوری با دو جریان اقامتی (محل اقامت و لانه‌گذاری حیوان) و جریان محل گذار، مواجهیم؛ بدان معنا که حیوانات از این مسیر برای بیلاق و قشلاق خود استفاده می‌کنند و گونه‌های مختلف در این دیار قابل رؤیت است از خرس گرفته تا گونه‌های دیگر. وی با تأکید بر اینکه این کوهستان یکی از مهم‌ترین جریان‌های زیستی پرندگان را در خود جای داده زیرا در بین دو زاویه شمالی و جنوبی قرار گرفته؛ بنابراین تنوع پرندگان بالایی دارد اذعان کرد؛ برای مثال ما در باغ‌های دامنه الوند با گونه خاصی از پرنده به نام «پری شاهرخ» مواجهیم که کمتر کسی از وجود آن آگاه است زیرا در شاخ‌های بالایی درختان لانه‌گزینی کرده و دیده نمی‌شود.

وی با اشاره به غنای جانوری گونه خزندگان از انواع مار گرفته تا انواع مارمولک و غیره در زیست‌بوم الوند، گفت؛ به خاطر جریان زیستی، وجود کوهستان و رطوبت در دامنه جنوبی این زیست‌بوم، جنگل را نیز شاهد هستیم. این کارشناس محیط زیست با تأکید بر اینکه همه این داشته‌ها دست به دست هم داده تا یک جریان زیستی تاریخی کاملی شکل بگیرد که در

پی آن شهری با عنوان همدان به درازای تاریخ در دامنه این کوهستان ایجاد شود که سند تاریخی شخصیت شهری آن تمدنی سه هزار ساله را نشان می‌دهد، ابراز کرد؛ از همه مهم‌تر اینکه از وقتی همدان به‌عنوان یک شهر و پایگاه پایتخت ایران انتخاب شده با چندین لایه تاریخی برخورد کرده اما این شهر تغییر نکرده و ثابت‌قدم بوده است. سوزنچی با ابراز اینکه وجود جریان زیستی که در دل این اکوسیستم وجود دارد برای مرکم این شهر ارزشمند بوده و همین باعث شده طی این سال‌ها جابه‌جا نشوند، اذعان کرد؛ مزیت دیگر

زیستی این شهر به وجود ۱۱۰ رشته قنات در بستر این شهر بازمی‌گردد که برخی از آن‌ها همچنان فعال هستند.

وی با اشاره به اینکه این ظرفیت‌های منحصر به‌فرد باعث شده ما در باغ‌های دامنه الوند محصولات خاصی همچون گردو، بادام و سیب ممتازی را پرورش دهیم، اذعان کرد؛ برای گزارش‌های ارزیابی وقتی می‌خواهند به یک نقطه و منطقه امتیاز دهند همه جوانب عنوان‌شده در بالا را درنظر می‌گیرند.

، افزود؛ حال آنکه اگر از ما بپرسند که با توجه

تولید نمونه سلولی از گونه درحال انقراض «پلنگ ایرانی»

حیوان ارزشمند در اواخر ۱۴۰۲ دچار تشنج شد و با تلاش تیم متخصص دامپزشکی با موفقیت تحت درمان قرار گرفت.

دکتر مریم فرقدان، خاطرنشان کرد: بر اساس همکاری و هماهنگی‌های صورت‌گرفته با اداره کل سازمان محیط زیست استان خراسان رضوی و با تلاش محققان مرکز، سلول‌های این پلنگ ایرانی با رویکرد «بهره‌برداری پایدار»، پس از نمونه‌برداری بافتی و طی فرآیندهای استاندارد آزمایشگاهی، کشت و تکثیر شده و با موفقیت در این بانک شناسنامه‌دار و ذخیره‌سازی شده است. وی همچنان بیان کرد: پلنگ ایرانی هم‌اکنون در فهرست قرمز اتحادیه بین‌المللی حفاظت از طبیعت (red list) طبقه‌بندی شده و جزو گونه‌های در معرض خطر انقراض (endangered) به‌شمار می‌رود. تولید رده سلولی از این گونه، امید برای احیای گونه‌های حیات وحش در معرض خطر انقراض را افزایش می‌دهد.

به‌دنبال عقد تفاهم‌نامه همکاری مشترک

سپهرغرب، گروه زیست‌بوم؛ متخصصان بانک سلول‌های انسانی و جانوری مرکز ملی ذخایر ژنتیکی و زیستی ایران در راستای صیانت از ذخایر ژنتیکی کشور با تولید و ذخیره سازی رده سلولی شناسنامه‌دار نامیرا از گونه ارزشمند در معرض خطر انقراض پلنگ ایرانی («ارس») را به مجموعه گنجینه ملی افزودند.

متخصصان بانک سلول‌های انسانی و جانوری مرکز ملی ذخایر ژنتیکی و زیستی ایران در راستای مأموریت محوله ملی خود در زمینه صیانت از ذخایر ژنتیکی کشور، با تولید و ذخیره‌سازی رده سلولی شناسنامه‌دار نامیرا از گونه ارزشمند در معرض خطر انقراض پلنگ ایرانی («ارس») نمونه‌ای دیگر را به مجموعه گنجینه ملی حیات وحش افزودند.

سرپرست بانک سلول‌های انسانی و جانوری این مرکز در خصوص وضعیت ارس گفت: ارس پلنگ ایرانی است که در سال ۱۳۹۱ از متخلفان شکار و صید، زنده‌گیری شد و در حال حاضر در باغ وحش مشهد نگهداری می‌شود اما متأسفانه این

جزایر ایرانی خلیج فارس زیستگاه مهم پرندگان مهاجر آبی

زیستگاه‌های زمستان‌گذران مهاجرت می‌کنند. فراوان‌ترین گونه جوجه آور جزایر ایران با مجموع ۱۱۱۸۶۸۴ آشیانه (جفت جوجه آور) متعلق به پرستوی دریایی پشت تیره بود که حدود ۵۵ درصد پرندگان جزایر ایرانی خلیج فارس را شامل می‌شود. پرستوی دریایی کاکلی کوچک نیز بیش از ۳۰ درصد جمعیت پرندگان جوجه‌آور جزایر را با ۶۲۰۹۷ آشیانه به خود اختصاص داد.

سلیم خرچنگ خوار با بیش از ۲۰ هزار آشیانه در رتبه بعدی بیشترین جمعیت جوجه‌آور پرندگان خلیج فارس قرار دارد. جزایر ایرانی خلیج فارس برای تولید مثل و بقا جمعیت جهانی سلیم خرچنگ خوار از اهمیت فوق العاده ای برخوردار بوده و مطالعات انجام‌شده نشان می‌دهد که بیش از ۵۰ درصد از جمعیت جهانی این گونه در جزایر خلیج فارس جوجه‌آوری می‌کنند. تحلیل روند آماری پرندگان جوجه‌آور جزایر ایرانی خلیج فارس حاکی از پایداری در جمعیت و عدم نوسان شدید در دو دهه گذشته بود.

تغییرات جمعیت جوجه‌آور پرندگان آبی در سواحل و جزایر تحت تأثیر شرایط بوم‌شناسی جوجه آوری آن‌ها است. پرندگان آبی زیستگاه‌هایی برای جوجه‌آوری انتخاب می‌کنند که وضعیت مطلوبی برای بقا و جوجه‌آوری آن‌ها فراهم می‌آورد. بهبود شرایط زیستی سبب افزایش جمعیت و کاهش کیفیت زیستگاه، آلودگی‌ها و تغییرات بوم‌شناختی در زیستگاه سبب کاهش جمعیت آن‌ها می‌شود. به همین دلیل پرندگان آبی جوجه‌آور شاخص مناسبی برای مدیریت زیست محیطی جزایر به‌شمار می‌روند.

در جزایر خلیج فارس زیستگاه‌های مناسب جوجه‌آور با توجه به وسعت، تنوع و تعداد جزایر عامل محدود کننده نبوده و امکان جابجایی پرندگان در جزایر مختلف در صورت بروز هر گونه تهدید وجود دارد ولی لازم است حفاظت زنجیره‌ای از جزایر در دستور کار قرار گیرد.

جزایر ایرانی خلیج فارس زیستگاه مهم پرندگان مهاجر آبی

سازمان حفاظت محیط زیست و این مرکز برای ایجاد بانک سلولی از گونه‌های در معرض خطر انقراض حیات وحش، ذخیره‌سازی نمونه‌های سلولی تولید شده از یوزپلنگ آسیایی آغاز شد و در این مدت کلکسیون ارزشمندی از نمونه‌های سلولی تأیید هویت شده و شناسنامه‌دار از یوزپلنگ آسیایی، خرس مازندران، اسبچه خزری، خرس سیاه بلوچی و پلنگ ایرانی ایجاد شده است.

جزایر ایرانی خلیج فارس به‌دلیل نقش کلیدی در روند تکامل تولید مثلی برخی از پرندگان آبی‌زی مهاجر علاوه بر قرار گرفتن در زمره مناطق تحت مدیریت سازمان حفاظت محیط زیست، در فهرست ۱۰۵ گانه مناطق مهم پرندگان (IBA) با دارا بودن معیارهای مندرج در طبقه دوم قرار دارند. طبقه دو مناطقی هستند که به هنگام تولید مثل، مهاجرت و زمستان‌گذرانی محل تجمع شمار قابل ملاحظه‌ای از پرندگان هستند. با توجه به قرار گرفتن این جزایر در معرض تهدیدات محیط‌زیستی، تعیین وضعیت موجود و پیش بینی شرایط آینده به‌منظور پایش زیست‌محیطی این جزایر ضروری می‌باشد. تجزیه و تحلیل نتایج سرشماری سالانه پرندگان آبی‌زی جوجه‌آور تابستان گذران و بررسی روند تغییرات جمعیت جوجه آور جزایر بر اهمیت خاصی برخوردار بوده و مدیران ارشد ستادی و استانی حفاظت محیط زیست می‌توانند در تصمیم‌سازی‌ها و اجرای برنامه‌های مدیریتی از داده‌های جمعیتی و تحلیل‌های ارائه شده استفاده کنند. در حال حاضر تخریب زیستگاه‌های جزایر، گردشگری ناپایدار، تغییر کاربری، از بین رفتن زیستگاه‌های جوجه‌آوری پرندگان آبی و ورود گونه‌های غیر بومی ازجمله چالش‌های حفاظتی جزایر هستند. برخی از جزایر خلیج فارس ازجمله جزایر بونه در خوزستان، خارک، خارکو و فارسی در استان بوشهر در گذشته از زیستگاه‌های جوجه‌آوری پرندگان در خلیج فارس بوده که امروزه مطلوبیت زیستگاهی خود را از دست داده‌اند. با توجه به انجام مطالعات پایش جمعیت و زیست‌شناسی جوجه‌آوری پرندگان جزایر خلیج فارس، اجرای برنامه‌های کاهش اثرات تهدیدها بر اساس راهبردهای مدیریت زیست بومی جزایر، گردشگری پایدار و توسعه حفاظت مشارکتی در دستور کار سازمان حفاظت محیط‌زیست قرار خواهد گرفت.